

MITEN SULKEA SUKUPUOLISAKSET?

**Minna Nikunen: "EI MIKÄÄN
KATASTROFI KUITENKAAN".
SELVITYS SUKUPUOLTEN VÄLISESTÄ
TASA-ARVOSTA TAMPEREEN
YLIOPISTON TIEDOTUSOPIN
LAITOKSELLA.**

**Tampere: Tampereen yliopisto,
Tampereen yliopisto tänään ja
huomenna 73. 102 s.**

Sukupuolisakset tarkoittavat sitä yliopistoissa yleistä ja yhä yleistyvää sukupuolirakennetta, jossa naisopiskelijoita on perusopintovaiheessa selvästi enemmän verrattuna miesopiskelijoihin, mutta professuurit ja kärkivirat ovat voittopuolisesti miesten hallussa. Kun naisten ja miesten osuuksista yliopistomaailmassa piirretään hierarkiassa etenevät käyrät, ne leikkaavat toisensa jossain kohtaa maisterintutkinnon jälkeen naisten käyrän laskiessa pohjalukemiin ja miesten käyrän noustessa kohti korkeuksia. Käyrät muistuttavat avautuvia saksien teriä. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksella sukupuolisaksien kärjet ovat apposen auki: kaikki kahdeksan professoria olivat alkuvuonna 2006 miehiä, ja miehiä on myös valtaosa lehtoreista ja tohtoreiksi valmistuneista, vaikka aikavälillä 2003–2005 oppiaineen maistereista 80 % on naisia. Minna Nikusen tekemä tasa-arvoselvitys kysyy, miksi tilanne on muotoutunut tällaiseksi, miten tiedotusopin henkilökunta kokee laitoksen sukupuoliasetelman, ja mitä voitaisiin tehdä koettujen tasa-arvo-ongelmien ratkaisemiseksi.

Tiedotusopin selvää sukupuolista epäsuhtaa on äärimmäisen vaikea ohittaa tasa-arvon näkökulmasta – se on selvityksen mukaan myös henkilökunnalle selvän merkki siitä, että tasa-arvo ei ole toteutunut. Miesjohtoisuus hätkähdyttää aukottomuudessaan suhteutettuna useimpiin muihin Suomen viestinnän ja median alan laitoksiin ja instituutioihin, vaikka media-alan opinnoissa ja tuotannossa on kautta maan ollut tyypillistä miesten valta-asema johtoportaan ja "miehis-

ten" ja "naisisten" alueiden arvottava erotelu. Yliopistomaailman epätasa-arvoisuutta on pyritty ratkomaan ja pitämään esillä 1990-luvulta saakka tasa-arvosuunnitelmien, -vastaavien ja -toimikuntien toimesta sekä naistutkimuksen oppiaineen aseman vakiintumisen siivittämänä. Kuten Liisa Husu on todennut akateemisten naisten asemaa ja kokemuksia tarkastelleessa tutkimuksessaan, tasa-arvoselvitysten tekeminen, niin tärkeää kuin sen onkin, ei kuitenkaan tuota riittävää muutosta itsestään. Tasa-arvoasias on pidettävä esillä ja akateemisen maailman sukupuolittuneita rakenteita on purettava aktiivisella toiminnalla. (Husu 2004, 6–7.)

On jo kädenojennus parempaan suuntaan, että tasa-arvoselvityksen tekoon on löytynyt halua, energiaa sekä resursseja tiedotusopin laitokselta ja Tampereen yliopistolta. Todennäköisesti selvitys on pelkällä olemassaolollaan vastannut joihinkin tavoitteisiinsa: Nikunen toteaa, että osa haastateltavista vaikutti alkaneen pohtia sukupuolikielisiä uudella herkkyydellä. Nyt nousee tärkeäksi se, ettei tehtyä tutkimusta lakaista ensikäsittelyn jälkeen maton alle vaan tehdään konkreettisia muutoksia, sekä se, miten selvityksen tuloksiin vastataan myös muualla kuin Tampereella. Tämän kirjoituksen tarkoitus onkin yhtä paljon jatkaa ja ylläpitää keskustelua sukupuolittuneista rakenteista kuin arvioida selvityksen tuloksia.

Sosiaalipsykologiasta väitellyt tutki- ja Minna Nikunen on tehnyt hyvin rajoitetussa kolmen kuukauden rahoitusajassa mittavan tutkimus- ja koostamistyön. Paneutuneesta ja huolellisesta selvityksestä huomaa alan vakaan asiantuntemuksen, ja tutkijan omat tulkinnat on esitetty rohkeasti, mutta varsin diplomaattisesti, kuten tilanne vaatii. Nikunen on aiemmin tehnyt myös koko Tampereen yliopistoa koskevan tasa-arvoselvityksen. Selvityksen taustasta Nikunen kertoo, että se lähti liikkeelle adressista, jonka reilu enemmistö tiedotusopin henkilökunnan naisista oli allekirjoittanut, ja jossa laitoksen johtoryhmältä vaadittiin toimenpiteitä tasa-arvotilanteen parantamiseksi. Adressin tuloksena perustettiin

tasa-arvotyöryhmä ja teetettiin tasa-arvokysely, minkä jälkeen Nikunen palkattiin tekemään selvitys sekä kyselyn että itse keräämänsä haastatteluaineiston pohjalta. Selvitys on siis lähtenyt liikkeelle niin sanotusti ruohonjuuritasolta, ei yliopistoinstituution tasa-arvovaltuustojen tai -suunnitelmien tuloksena, vaikka niillä on epäilemättä ollut vaikutuksensa siihen, että nykypäivänä toimenpiteisiin ylipäätään ryhdytään tilanteen parantamiseksi.

Kyselytutkimukseen oli vastannut kaksi kolmannesta laitoksen henkilökunnasta, melko tasaisesti miehiä ja naisia. Kyselyn mukaan yli 60 % naisista kokee, että tasa-arvo ei ole toteutunut laitoksella, miehistä samaa mieltä on 45 %. Sukupuolieroista hätkähdyttävien lienee se, että naisista alle 10 % ajattelee naisilla ja miehillä olevan yhtäläiset etenemismahdollisuudet laitoksella, kun taas miehistä näin ajattelee yli puolet. Haastattelujen teemat valikoituivat kyselyvastausten perusteella ja koskivat eritoten miesjohtoisuuden syitä ja seurauksia, uralla etenemistä, työssä saatua tukea ja arvostusta sekä työskentelyilmapiiriä. Haastatteluja tehtiin eri henkilökuntaryhmiä (opetus, tutkimus ja muu henkilökunta) edustavien henkilöiden kanssa.

Työyhteisön sukupuolittuneisuus näyttyy selvityksessä monitahoisena, useiden suurempien ja pienempien, tutkimuslinjauksiin liittyvien ja hyvinkin arkipäiväisten asioiden summana. Nikusen toimiva ratkaisu on ottaa haastateltavat kansatutkijoihinsa, joiden pohdinnat ja ratkaisumallit saavat syystäkin suuren roolin. Miesjohtoisuuden syitä analysoidessa haastateltavat tuovat esiin sekä menneisyyteen että nykyisyyteen liittyviä selityksiä. Yliopistolaitoksen ja tiedotusopin historian miesvaltaisuus näkyy epäilemättä yhä nykypäivänä. Naisten puuttuminen tai ulossulkeminen on vaikuttanut niin sanottujen miehisten alueiden, kuten uutisjournalismin, valikoitumiseen laitoksen ”ydinainekseksi”. Jotkut haastateltavat esittävät toiveikkaasti, että vinoumat korjautuvat ajan myötä itsestään, kun päteviä naisia on ollut pidempään ja enemmän tarjolla virkoihin. Toive silti tyssää toteamukseen, että naisia ”on löyty-

nyt” muihin median ja viestinnän oppilaitoksiin myös professoreiksi.

Nikunen painottaakin, että miesvaltaisesta historiasta ammentava profiloituminen ja sen myötä virkarakenne ja -määritelmät voivat myös jatkossa sulkea naisia ulkopuolelle, jollei tilannetta tarkoituksella pyritä muuttamaan. Laitoksella ikään kuin odotetaan, että naiset alkavat sopeutua paremmin perinteiseen ”miehisen” ydinaineksen kehukseen ja siirtyvät poispäin esimerkiksi marginaalisemmaksi määritellystä kulttuurintutkimuksesta, jossa naisiesikuvia on paremmin tarjolla. Vaikka kyse on ilmitasolla tutkimuspainotuksista, ei sukupuolesta, jähmeät kehukset ylläpitävät myös jähmeitä sukupuolirajoja. Nykyajan profiloitumis-paineiden keskellä olisikin tärkeää pitää mielessä, että ydinainesmääritelmät ovat ennen muuta tulevaisuuden muovaajia, eivät menneisyyden kuvaajia. Jos tulevaisuudesta halutaan tehdä muutosvoimainen ja dynaaminen, on myös naisvaltaiset tutkimussuunnat pidettävä suurten linjauksien keskiössä, kun virkoja täytetään ja perustetaan.

Miesjohtoisuus on voinut vaikuttaa naisten uralla etenemisen mahdollisuuksiin lisäksi huomaamattomissa, arkisissa asioissa: esimerkiksi siinä, että miesten välinen sosiaalinen kanssakäyminen tuntuu mutkattomammalta kuin miesten ja naisten välinen, mikä vaikuttaa vähintäänkin tiedonkulkuun ja tuen määrään. Monet laitoksen naishenkilökunnasta ovat kokeneet, että naisten tekemiä töitä ja tutkimusaiheita arvostetaan ja kannustetaan vähemmän kuin miesten – samalla suurin osa naisista koki tulleen eriarvoisesti kohdelluksi myös palkkauksessa, työnjaossa ja tiedonsaannissa. Esimerkiksi naisten osaksi tulee useammin hoitaa ”hanttihommia”, kun miehet saavat meritoivia tehtäviä. Naisvaltaisen hallinnollisen ja muun henkilökunnan työtä ei arvosteta asiaankuuluvasti. Haastateltavien pienistä tarinoista punoutuu suuri kertomus turhautumisesta: naiselle unohdetaan kertoa palaveriajan aikaistamisesta, miestutkijaa kokoonnutaan suitsuttamaan jatkokoulutusseminaariin toisin kuin naistutkijoita, nuoria naisia on voitu työtellä. Tilanteet eivät varmasti ole

olleet tahallista syrjintää, mutta silti ne vahvistavat eriarvoista työilmapiiriä.

Työilmapiiriä ovat kiristäneet myös nykyisin niin yleinen kiire, paine ja epävarmuus. Vaikka lisääntynyt kiire ja paine koskettavat lähestulkoon kaikkia, epävarmuus työtulevaisuuden suhteen on tiedotusopissa, kuten myös koko yliopisto- maailmassa, kasaantunut suhteettomasti (vaikkei yksinomaan) pätkätöitä tekevien naisten niskaan. Tasa-arvo-ongelmat ovat selvityksen mukaan osaltaan kiristäneet tunnelmaa. Myös tasa-arvoasioiden henkilöityminen, niin sanottu kiintiönaisuus miesvaltaisessa ympäristössä on koettu ahdistavaksi. Positiivinen tiedotusopin erityispiirre on puolestaan, että perheen ja työelämän yhdistämistä ei koettu ongelmaksi – toisaalta kyselyyn eivät päässeet osallistumaan juuri silloin vanhempainva- paalla olevat henkilöt.

Sukupuolen teoretisoinnin näkökul- masta on kiinnostavaa, että kun puhu- taan konkreettisista miesten ja nais- ten välisistä valtasuhteista, sukupuolen konstruktioaluonteen korostus ja mies- nais-jaottelun kritiikki on helppo tulkita irvailuksi ja ongelmien vähättelyksi. Jois- sakin kyselyvastauksissa olikin ehdotet- tu sukupuolijaon poistamista tai siitä vai- kenemista. Tasa-arvotutkimuksia voi toki aina arvostella siitä, että kategoriat mies ja nainen otetaan annettuina ja pidetään jähmeinä, mikä voi jättää miesten väliset ja naisten väliset erot liian vähälle huomi- olle. Samalla mieheys ei välttämättä tar- koita maskuliiniseksi ymmärrettäviä toi- mintatapoja eikä naiseus feminiinisiä tai naismyönteisiä. Nikunen kuitenkin vält- tää selvityksessä mutkien oikomismah- dollisuus tuomalla esiin muun muassa haastateltavien aseman ja iän sukupuole- leen kietoutuvina tekijöinä sekä esittä- mällä teemoista aina myös toisistaan eri- äviä näkökulmia. Selvityksen tiivis jalat maassa -asenne tekee myös selväksi, että sukupuolieron teoreettinen purkaminen ei ratkaisisi kyseisiä käytännön ongelmia.

Mietityttämään jäänyt asia on haasta- teltavien anonymitteetti. Joistakin haas- tatteluvastauksista lienee nimittäin mah- dollista arvata vastaajan henkilöllisyys. Ilmeisesti tämä ei tiedotusopin laitoksel- la muodostunut ongelmaksi, vaan haas-

tattelut ovat tarjonneet turvallisen mah- dollisuuden tuoda ulkopuolisen välittä- jän avulla esiin koettuja epäkohtia ja jän- nitteitä. Haastateltavilta on otettu var- sin pitkiä lainauksia, mikä lienee suurin yksittäinen tekijä henkilöllisyyden pal- jastumisessa, mutta samalla juuri pitkät lainaukset kuvaavat seikkaperäisesti sekä tilanteita että sitä, miltä ne ovat tuntu- neet. Selvityksen lopputunnelma on toi- veikas ja positiivinen: selvityksen pohjal- ta on keskusteltu hyvässä hengessä, joi- takin pienempiä muutoksia on jo tehty ja konkreettinen suunnitelma vie kohti tasa- arvoisempaa tulevaisuutta.

Lopuksi haluan esittää haasteen muil- le Suomen median ja viestinnän tutki- muksen laitoksille: tasa-arvoselvityksiä kaivataan lisää. Selvitystyötä olisi syy- tä tehdä myös sellaisilla laitoksilla, joissa tasa-arvo-ongelmia ei tällä hetkellä ilme- ne ainakaan yhtä kärjistyneesti kuin Tam- pereen tiedotusopissa. Eri laitosten tilan- teita vertailemalla voitaisiin selvittää, mit- kä erot esimerkiksi toimintakulttuuris- sa tai virkojen sukupuolijakaumassa ovat vaikuttaneet siihen, millaiseksi tasa-arvo- tilanne koetaan. Samalla olisi syytä myös toimittajien ja mediatuotantoyhtiöiden tarttua toimeen: alan opiskelijoiden nais- valtaisuudesta huolimatta päätoimitta- jat ja toimitusjohtajat ovat yhä etupäässä miehiä, eikä syy ole missään tapauksessa siinä, ettei päteviä naisia löytyisi.

Kirjallisuus

Husu, Liisa (2004) "Naisystävällisempään yliopistoon? Tiedonaiset ja muutoksen visiot". Naistutkimus–Kvinnoforskning, 1/2004, s. 4–21.

KATARIINA KYRÖLÄ